

RAKOUSKÉ PARLAMENTNÍ VOLBY 1970 A ČESKOSLOVENSKO

Miroslav Šepták

Celostátní soubor o mandáty v Národní radě představuje v rakouských moderních dějinách zásadní událost. Občané mají možnost svobodně vybrat své zástupce podle prezentovaných postojů a podílet se tak v rámci zastupitelské demokracie na správě a směřování státu. Demokratické volby na základě všeobecného, rovného, tajného a přímého volebního práva se uskutečňují v Rakousku pravidelně od roku 1919 s výjimkou období, kdy neexistovala v alpské zemi politická a společenská pluralita. Od konce 2. světové války probíhala politická a stranická soutěž na půdorysu proporční demokracie (*Proporzdemokratie*).¹ Hrůzný zážitek z třicátých let 20. století, kdy řevnivost směrodatných politických sil přerostla v násilnosti a dovedla Rakousko k vnitřnímu ozbrojenému konfliktu, spolu s obdobím nacistické nadvlády zapříčinily zásadní proměnu politického chování. Kdysi nesmiřitelní političtí rivalové překonali vzájemnou animozitu a po roce 1945 utvořili na spolkové úrovni velkou koalici.

Spolupráce křesťanskodemokratické Rakouské lidové strany (*Österreichische Volkspartei*, ÖVP) a Socialistické strany Rakouska (*Sozialistische Partei Österreichs*, SPÖ) fungovala déle než dvě dekády, a to i navzdory vzájemným více či méně intenzivním rozmíškám.² V roce 1966 narušily výsledky parlamentních voleb uvedený konsenzuální model politiky. Lidovci dosáhli poprvé v historii absolutní většiny mandátů v Národní radě a pod vedením úřadujícího spolkového kancléře Josefa Klause utvořili jednobarevnou vládu. Sociální demokracie využila období strávené v opozici k provedení potřebné personální a programové inovace personifikované zvolením nového předsedy Bruna Kreiského.³

Březenové parlamentní volby v roce 1970 jsou právem v historiografii považovány za významný mezník rakouských soudobých dějin. Dosavadní bádání

¹ LEMBRUCH, Gerhard: *Proporzdemokratie. Politisches System und politische Kultur in der Schweiz und in Österreich*. Tübingen 1967.

² Peripetie velké koalice v letech 1945–1966 přibližuje dnes již klasická práce RAUCHENSTEINER, Manfred: *Die Zwei. Die Große Koalition in Österreich 1945–1966*. Wien 1987.

³ Např. BERGER, Peter: *Kurze Geschichte Österreichs im 20. Jahrhundert*. Wien 2007, s. 310–311, 318–320; Nejnověji HÖBELT, Lothar: *Die Zweite Republik und ihre Besonderheiten*. Wien – Köln – Weimar 2020, s. 220–233.

jim věnuje pozornost nejčastěji v rámci širšího pojednání o období spojené se sociálně demokratickým kancléřem Brunem Kreiským.⁴ V historiografii dosud absentuje analýza voleb „zvenčí“, tedy z perspektivy zahraničí. Předložená studie si proto klade za cíl přiblížit celostátní souboj o hlasy rakouských voličů 1. března 1970 z pohledu Československa. Zpracování zvoleného tématu velmi limituje nedostatečná pramenná základna. Průzkum relevantních archivních fondů v České republice přinesl jen nepatrné výsledky. Dvě hlavní tehdejší rozhodovací centra v socialistickém Československu – Předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa (PÚV KSČ) a československá vláda na svých zasedáních neprojednávaly rakouské parlamentní volby, neboť od nich neočekávaly žádné zásadní změny. Obsáhlejší zmínka o nich absentuje jak v analýze dílčích bilaterálních problémů, tak v dlouhodobé koncepci československo-rakouských vztahů.⁵ Relevantní archivní dokumenty jsou uchovávány v Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky v Praze ve fondu Politické zprávy.⁶ Jedná se o materiály vypracované československým vyslancem ve Vídni Karlem Komárkem,⁷ určené pro ministerstvo zahraničních věcí, případně pro PÚV KSČ a členy vlády. Dokumenty diplomatické povahy budou srovnány a doplněny obrazem parlamentních voleb v dobových československých periodikách.⁸ Nabízí se přitom následující otázky: lze v dochovaných materiálech nalézt spíše věcnou analýzu situace; jakým aspektům bylo věnováno nejvíce pozornosti a zůstal prezentovaný pohled v zajetí marxisticko-leninské ideologické šablony? V důsledku nepatrného množství

⁴ Nejobsáhlejším zpracováním Kreiského éry zůstává KRIECHBAUMER, Robert: *Die Ära Kreisky. Österreich 1970–1983 in der historischen Analyse, im Urteil der politischen Kontrahenten und in Karikaturen von Ironismus*. Wien – Köln – Weimar 2006. Z pohledu předvolební kampaně srov. HÖLZL, Norbert: *Propagandaschlachten. Die österreichischen Wahlkämpfe 1945 bis 1971*. Wien 1974, s. 140–161. Rohlasové zpravodajství si všímá PLASIL, Tina: *Klare Verhältnisse für ein modernes Österreich. Die Nationalratswahlen 1970 und 1971. Die Radio-Berichterstattung des ORF über Wahlkampf und Wahltag bei den Nationalratswahlen 1970 und 1971*, b. m., b. r. In: https://www.mediathek.at/fileadmin/Bibliothek/Journale_Aufsätze/Wahlen_70_71/joua_Wahlen.pdf [cit. 11. 1. 2021].

⁵ Národní archiv, Praha (dále NA), fond Předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa, 02/01; Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha, (1949) 1969–1992.

⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Praha (dále jen AMZV), fond Politické zprávy 1918–1977, Vídeň (dále jen PZ Vídeň).

⁷ Karel Komárek (1921–1985), 1950–1964 působil na Ministerstvu vnitra, od roku 1964 pracoval na Ministerstvu zahraničí, 1964–1969 rada na vyslanectví v Bukurešti, od 1. 9. 1969 vyslanec v Rakousku, od 1. 1. 1975 prvním velvyslancem ČSSR ve Vídni, kde působil do září 1977. K tomu srov. DEJMEK, Jindřich a kol: *Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha 2013, s. 427–428.

⁸ NA, fond Ministerstvo zahraničních věcí – Výstřížkový archiv III. (1945) 1952–1987 (dále jen MZV–VA III.).

dochovaných dokumentů a omezeného počtu zpráv v dobových periodikách nelze mluvit o uceleném obrazu rakouských voleb v Československu. Spíše se jedná o fragmenty přibližující dílčí pohled na významnou vnitropolitickou událost v alpské zemi.

Československá úřední místa hodnotila situaci v Rakousku v souladu s marxisticko-leninskou ideologickou šablonou. Myšlenkově nejbližší jim byla bezesporu místní komunistická strana (*Kommunistische Partei Österreichs*, KPÖ). Mezi rakouskými a českými komunisty existovaly dlouhodobě dobré vztahy sahající až do meziválečného období. Praha věřila, že rakouští soudruzi mohou významným způsobem ovlivnit stranickou a politickou soutěž v republice pod Alpami. Naděje českých komunistů v posun rakouského elektorátu doleva se ukázaly již v listopadu 1945 jako liché. V prvních poválečných volbách KPÖ zcela propadla, když získala navzdory značné pomoci ze strany sovětské okupační moci pouhých 5,4 % odevzdaných hlasů.⁹ Pozice rakouských komunistů postupem času slábla, především po nezdaru tzv. říjnové stávky (1950). Podepsáním Státní smlouvy (1955) a s tím spojeným odchodem okupačních jednotek z Rakouska přišla KPÖ o poslední mocenskou oporu. Malá podpora rakouské společnosti kulminovala nezdařem v květnu 1959. Ve volbách do Národní rady pozbyla KPÖ definitivně parlamentní relevanci na spolkové úrovni.¹⁰

Pokus o československou reformu socialismu známý pod označením Pražské jaro a následná invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa zapříčinily zesílení názorových rozporů v řadách KPÖ. Ani volba nového promoskevského a neostalinského vedení v lednu 1969 v čele s Franzem Muhrim situaci neuklidnila. Značnou pozornost doma i v zahraničí vyvolalo vyloučení jednoho z kritiků srpnové intervence Ernsta Fischera z KPÖ. Rezignace drtivé většiny reformistů z předsednictva strany v listopadu 1969 vyvolala odchod několik stovek komunistických funkcionářů.¹¹ Na místo přípravy na intenzivní fázi předvolební kampaně, zaměstnávaly komunisty vnitřní spory a vlastní problémy. Navíc rakouská média bez ohledu na politickou profilaci věnovala

⁹ ŠEPTÁK, Miroslav: *Vliv prvních poválečných voleb na vnitropolitickou situaci v Rakousku*. In: FRIEDL, Jiří – JEDLIČKOVÁ, Blanka – ŠKERLOVÁ, Jana (ed.): *Parlamentní volby 1946 a Československo. Souvislosti, prognózy, fakta, následky*. Praha 2017, s. 129–141.

¹⁰ MUGRAUER, Manfred: *Die Politik der KPÖ in den Jahren 1945 bis 1955/56*. In: MUGRAUER, Manfred (ed.): *90 Jahre KPÖ. Studien zur Geschichte der Kommunistischen Partei Österreichs*. Wien 2009, s. 37–52. Nejnověji MUGRAUER, Manfred: *Die Politik der KPÖ 1945–1955. Von der Regierungsbank in die innenpolitische Isolation*. Göttingen 2020.

¹¹ MUGRAUER, Manfred: „Oft setzte man sich über vernünftige Argumente hinweg...“. *Die krisenhafte Entwicklung der KPÖ in den Jahren 1968 bis 1971*. In: MUGRAUER, Manfred (ed.): *90 Jahre KPÖ. Studien zur Geschichte der Kommunistischen Partei Österreichs*. Wien 2009, s. 271–297.

turbulencím uvnitř KPÖ značnou pozornost. Vnitřní rozpolcenost uškodila komunistům u rakouské veřejnosti. Spolu s dlouhodobým negativním stigma-tem rakouské pobočky sovětského socialismu byly předpoklady pro úspěch v parlamentních volbách nejhorší od roku 1945, srovnatelné s obdobím první rakouské republiky.

Zatímco na KPÖ nahlížela Praha jako na jedinou spřátelenou politickou stranu, zcela opačně vnímala Svobodnou stranu Rakouska (*Freiheitliche Partei Österreichs*, FPÖ). Svobodní vycházející z nacionálně-liberální ideologie tzv. třetího tábora integrovali velkou část bývalých nacistů. V diplomatické korespondenci a v československých médiích byla strana označována jako „krajně pravicová“, „šovinistická“ a „ostře protisocialistická“. Na jakýkoliv podíl v zastupitelských orgánech na zemské nebo celostátní úrovni nahlížela úřední československá místa s krajní nevolí. Méně vyhrčeně, přesto však negativně hodnotila rovněž socialisty a lidovce, jako strany působící ve prospěch kapitalismu, u ÖVP navíc někdy s „reakčním“ nádechem.¹²

Podle již zmíněné ideologické šablony vytvářela také československá média dlouhodobě obraz Rakouska. Různé články a komentáře v novinách přinášely výčet negativních jevů, aniž by alespoň nastínily základní tendence vývoje rakouské společnosti. Příkladem může být glosa k počátku intenzivní fáze předvolební kampaně z pera redaktora deníku *Práce* Jiřího Smutného s názvem *Citelný pokles popularity lidovců. Rakousko před volbami* zveřejněný v deníku *Práce* 20. ledna 1970.¹³ Jednobarevný lidovecký kabinet údajně nesplnil očekávání obyvatelstva, například v otázkách zdražování, nedostatečného růstu mezd, řešení mnoha sociálních problémů. Kromě toho se prý pokusil zprivatizovat část zestátněného průmyslu a hazardoval s rakouskou neutralitou. Kombinace konkrétních výtek (růst mezd, pokus o privatizaci) a obecných „prohřešků“ (sociální problémy, porušování neutrality) vytvářela účelovou bilanci Klausova kabinetu ve smyslu neschopné vlády. Lidovecké úspěchy v podobě reformy rozhlasu, reorganizace zestátněného průmyslu, četnější bytové výstavby nebo změny v oblasti vzdělání a podpory vědy i výzkumu, v článku zcela absentují.¹⁴ K možným povolebním konstelacím J. Smutný nezapomněl dodat, že nejhorší možnou variantu představuje účast FPÖ ve vládě. V případě

¹² Shrnutí dobového pohledu přináší například AMZV, fond Teritoriální odbor – tajné, Rakousko 1970–1974, kart. 1, č. j. 0214/70/Ko/HK, Zpráva československého vyslance ve Vídni Karla Komárka Ministerstvu zahraničních věcí, 4. 11. 1970.

¹³ SMUTNÝ, Jiří: *Citelný pokles popularity lidovců. Rakousko před volbami*. *Práce* 20. 1. 1970, uloženo v: NA, fond MZV–NA III., kart. 2813.

¹⁴ K bilanci Klausovy vlády srov. například KRIECHBAUMER, Robert: *Die Ära Josef Klaus. Österreich in den „kurzen“ sechziger Jahren, Bd. 1: Dokumente*. Wien – Köln – Graz 1998, s. 63; LESER, Norbert: *Bilanz der Ära Klaus*. In: SCHAUSBERGER, Franz (ed.): *Die Transformation*

obnovení velké koalice, pokračuje „sonda“ do rakouského vývoje, nelze očekávat žádné převratné změny, neboť rovněž SPÖ (o ÖVP ani nemluvě) „stojí... pevně na půdě kapitalismu“.¹⁵ Nelichotivým šancím komunistů věnoval autor opět záměrně pouze krátkou poznámku na závěr.

Nejrozsáhlejší dochovanou analýzou předvolební situace v Rakousku je zpráva československého vyslance ve Vídni Karla Komárka z 28. ledna 1970. Kdo by čekal podrobné analytické vyličení událostí, musel být zklamán. Vyslanec zdůraznil tři markantní znaky předvolební situace v alpském státě. Zaprvé dosavadní parlamentní strany ÖVP, SPÖ a FPÖ podle jeho názoru zvolily záměrně antikomunistický obsah svých sdělení vůči elektorátu. V tomto případě reagoval Komárek, stejně jako předchůdci na místě tituláře ve Vídni, na kritické poznámky na adresu vývoje komunistického hnutí v sovětském bloku tradičně s přehnanou citlivostí. Stačilo, aby socialisté striktně odmítli jakoukoliv spolupráci s KPÖ a v jednom televizním spotu použili záběry z vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Antikomunistický tón kampaně zdůraznili podle Komárka rovněž lidovci příslibem zachovat v Rakousku více svobody než na Východě. K tomu přidali varování před hrozbou „rudé převahy“ v případě triumfu SPÖ, tj. vychýlení vnitřních mocenských poměrů ve prospěch sociální demokracie a poukaz na hrozící spolupráci SPÖ a KPÖ formou „lidové fronty“.¹⁶

Za druhý znak předvolební situace považoval československý vyslanec „sociální a konjunkturální demagogii“ ÖVP. Takto hodnotil zcela logickou snahu lidovců zdůraznit pozitivní bilanci Klausovy vlády v podobě hospodářské stability, vysoké životní úrovně a schopnosti provést politické a sociální reformy. Za poslední znak považoval Komárek rostoucí znechucení rakouských občanů projevující se klesajícím zájmem elektorátu o veřejné dění, které vyslanec doložil účelovým výběrem faktů z jednoho z průzkumů veřejného mínění.

Chybějící srovnání předvolebních programů kandidujících politických subjektů Komárek zdůvodnil tvrzením, že „strany netvoří vůči sobě navzájem politickou alternativu“ a jejich prezentované vize budoucího směřování Rakouska „jsou v podstatě zaměnitelné“.¹⁷ Opak byl pravdou. Lidovci navrhovali podstatné úpravy ve volebním právu, volebním systému a fungování Národní rady spolu s konkrétními návrhy v oblasti výstavby silniční sítě a pod-

der österreichischen Gesellschaft und die Alleinregierung von Bundeskanzler Dr. Josef Klaus. Salzburg 1995, s. 27–36.

¹⁵ SMUTNÝ, J.: c. d.

¹⁶ AMZV, PZ Vídeň 1970, Politická zpráva č. 1 (dále jen PZ), 28. 1. 1970, Komárek. K tomuto aspektu lidovecké volební kampaně srov. HÖLZL, N.: c. d., s. 146.

¹⁷ Cit. dle: AMZV, PZ Vídeň 1970, PZ č. 1, 28. 1. 1970, Komárek.

pory sportu.¹⁸ Socialisté nabídli voličům vizi celkové modernizace rakouské společnosti doprovázené rozvojem bydlení a vzdělání, zkrácením povinné vojenské služby z devíti na šest měsíců nebo vytvořením stálých pracovních sil a zabezpečením stabilní měny.¹⁹ Nejmenší parlamentní strana Svobodní navrhovala zrušení Spolkové rady i provedení volební reformy směrem k většímu zohlednění proporcionality výsledků. V oblasti evropské integrace zašla z rakouských politických stran nejdále, když požadovala od alpského státu převzetí iniciativy v otázce zavedení společné evropské měny.²⁰

Další týdny předvolební kampaně v Rakousku proběhly v Československu takřka bez povšimnutí. Teprve v souvislosti se samotnými parlamentními volbami a následným koaličním vyjednáváním se situace v alpském státě opět vrátila do obsahu dobové mediální agendy a rutinních vyslaneckých zpráv. Rakouské parlamentní volby proběhnou 1. března 1970 přinesly nečekaný výsledek. Poprvé od konce 2. světové války zvítězili sociální demokraté. Lidovci odešli z volebního klání poraženi, když ztratili jak absolutní, tak relativní většinu. Do Národní rady pronikli ještě Svobodní, naopak zcela podle očekávání propadli komunisté. Volební účast byla ve srovnání s ostatními evropskými demokratickými státy vysoká (90,95 %), a to i navzdory nepříznivému počasí v podobě hustého sněžení.²¹

¹⁸ *Fortschrift und Sicherheit. Das Arbeitsprogramm der ÖVP*, b. m., b. r.

¹⁹ GRUBER, Wolfgang: *Die Nationalratswahlkämpfe der SPÖ von 1970–1990. Ein Beispiel für die Übernahme ökonomischer Werbemethoden in die politische Werbung*. Wien 1994, s. 72–76.

²⁰ REITER, Erich: *Programm und Programmentwicklung der FPÖ*. Wien 1982, s. 190–204.

²¹ KRIECHBAUMER, Robert: *1966 und 1970 oder die Wende der österreichischen Innenpolitik (dále jen Wende)*. In: KRIECHBAUMER, Robert (ed.): *Österreichs Innenpolitik 1970–1975. Österreichisches Jahrbuch für Politik, Sonderband 1*. Wien – München 1981, s. 23–25.

Tabulka č. 1: Výsledky rakouských parlamentních voleb 1. března 1970²²

Název strany (zkratka)	Počet získaných hlasů	Získané hlasy v procentech	Získané hlasy v procentech (srovnání 1966/1970)	Počet mandátů	Počet mandátů (srovnání 1966/1970)
SPÖ	2 221 981	48,42 %	5,86 %	81	7
ÖVP	2 051 012	44,69 %	– 3,66 %	78	– 7
FPÖ	253 425	5,52 %	0,1 %	6	0
KPÖ	46 689	0,98 %	0,57 %	0	0
DFP ²³	17 405	0,33 %	– 3,0 %	0	0

Deník s nejvyšším nákladem v Československu, Rudé právo, vyčlenil pro účely informování o rakouských parlamentních volbách zvláštního zpravodaje Miloše Krejčího. Jeho interpretace událostí se v některých tezích nápadně shoduje s pohledem vyslance Komárka. Krejčí tvrdil, že volby neznamenaají žádný mezník v životě Rakušanů, neboť vláda bude opět pravicová.²⁴ V jednom z dalších článků přinesl redaktor Rudého práva skutečně originální vysvětlení příčin vítězství sociální demokracie. Kreisky a jeho tým údajně věděl za úspěch převzetím některých požadavků, o jejichž prosazení dlouhodobě usilují rakouští komunisté, například zastavení růstu cen, reformu školství, daní, penzí nebo zkrácení prezenční vojenské služby. V takovém případě si i méně informovaný čtenář kladl oprávněnou otázku, proč tedy KPÖ nezískala ani jedno procento obdržených hlasů. Krejčí zdůvodnil neúspěch komunistů poukazem na „nespravedlivý“ volební systém, rozpory uvnitř strany i mediální zpravodajství údajně očernující stranu, spolu s odpíráním možnosti vystoupit kandidátům KPÖ v televizi i rozhlase.²⁵

Zpráva vyslance Karla Komárka přináší, na rozdíl od Rudého práva, alešpoň v některých bodech věcnou argumentaci.²⁶ Titulář ve Vídni vycházel ze

²² Na základě rozhodnutí rakouského Ústavního soudu došlo 4. 10. 1970 k opakování voleb ve třech vídeňských volebních obvodech. Zde získali Svobodní jeden mandát v neprospěch lidovců. K výsledkům voleb srov. Bundesministerium für Inneres. Nationalratswahl vom 1. März 1970. In: https://bmi.gv.at/412/Nationalratswahlen/Nationalratswahl_1970/start.aspx [cit. 11. 1. 2021].

²³ Jednalo se o Demokratickou pokrokovou stranu (Demokratische Fortschrittliche Partei). Vedl ji někdejší předseda sociálně demokratických odborů a ministr vnitra Franz Olah.

²⁴ KREJČÍ, Miloš: *Volby v závějích*. Rudé právo, č. 51, 2. 3. 1970, s. 1. Další české noviny věnovaly volbám stručnou glosu. Srov. např. ZK: *Klausova vláda podá demisi*. Lidová demokracie, 3. 3. 1970, uloženo v: NA, fond MZV–VA III., kart. 2813.

²⁵ KREJČÍ, Miloš: *K čemu došlo po rakouských volbách*. Rudé právo, č. 51, 5. 3. 1970, s. 7.

²⁶ AMZV, PZ Vídeň 1970, PZ č. 4, 18. 3. 1970, Komárek.

sociologického průzkumu zveřejněného v rakouské televizi ORF vypracovaného Institutem pro empirický sociální výzkum. Správně proto poukázal na celkovou změnu image SPÖ pod Kreiského vedením z výrazné třídní na integrační stranu (*catch-all party*). Tato proměna značně napomohla v oslovení voličů napříč všemi socioekonomickými skupinami elektorátu, včetně středostavovských voličů v malých obcích, jejichž zvýšená přízeň se stala pomyslným jazýčkem na vahách ve prospěch socialistů.²⁷ Příčiny porážky lidovců spatřoval Komárek v posilování terciálního sektoru v neprospěch sedláků a živnostníků, jinak tradičních voličských opor ÖVP. Poněkud zkratkovitě analyzoval předvolební kampaň, když se příliš soustředil na strategii lidovců o vyvolání „atmosféry strachu“ před „rudým nebezpečím“.²⁸ Koneckonců i sám vyslanec musel přiznat, že myšlenka spolupráce mezi SPÖ a KPÖ byla absurdní, zvláště poté, co sociální demokracie již v říjnu 1969 výslovně vyloučila možnost jakékoli kooperace mezi oběma levicovými stranami.²⁹

Rozboru nejhoršího volebního výsledku rakouských komunistů od konce 2. světové války věnoval vyslanec značný prostor. Důvody spatřoval ve vleklé vnitřní krizi, kdy část funkcionářů volby dokonce bojkotovala. Neméně důležitá příčina spočívala v údajné přímé a nepřímé diskriminaci KPÖ v masových médiích. Rozhlas a televize prý nedaly komunistům možnost prezentovat vlastní programové priority, které navíc podrobily neustálému osočování. K údajné mediální blokádě komunistů lze konstatovat následující: mimoparlamentní politické strany dostávají v rámci různých informačních platforem v době před volbami zpravidla menší pozornost než strany ovlivňující více stranickou soutěž. V demokratických podmínkách volební soutěže mohou tyto menší politické subjekty využít zákonných podmínek k případnému úspěchu, například vhodnými profilujícími tématy, charismatickým lídrem nebo intenzivní kontaktní kampaní s občany. Kromě toho představa cílené a negativní kampaně rakouské televize nebo rozhlasu proti KPÖ postrádá racionální základ.

²⁷ O tyto výzkumy se opírá také pozdější odborná literatura. Srov. přehledně RATHKOLB, Oliver: *Transformation der SPÖ, 1966–1970*. In: SCHAUSBERGER, Franz (ed.): *Transformation der österreichischen Gesellschaft und die Alleinregierung von Bundeskanzler Dr. Josef Klaus*. Salzburg 1995, s. 205–206.

²⁸ K proměnám rakouské společnosti na počátku sedmdesátých let 20. století HANISCH, Ernst: *Der lange Schatten des Staates. Österreichische Gesellschaftsgeschichte im 20. Jahrhundert*. Wien 1994, s. 456, 462.

²⁹ Stalo se tak formou tzv. Eisenstadtského prohlášení z října 1969. K tomu srov. REDAKTION: *Die Sozialisten stets gegen jede Diktatur. Keine Gemeinsamkeit mit Kommunisten*. Arbeiter Zeitung, Nr. 229, 3. 10. 1969, s. 1.

Povolební jednání měla podle většiny rakouských i zahraničních komentátorů dospět k vytvoření velké koalice, k čemuž se přikláněl rovněž vyslanec Komárek.³⁰ O to víc překvapil nezdar koaličních rozhovorů mezi SPÖ a ÖVP a 21. dubna 1970 následné vytvoření jednobarevné sociálně demokratické vlády s podporou Svobodných pod vedením Bruna Kreiského. V československých periodikách vyvolala povolební jednání minimální pozornost. Noviny se omezily pouze na stručnou zprávu z Československé tiskové kanceláře o vzniku nového kabinetu s konstatováním nemalých obtíží při prosazování vládních návrhů v Národní radě.³¹

Československé vyslanectví ve Vídni věnovalo utvoření Kreiského vlády větší pozornost. Zpráva vyslance Komárka pojmenovává věcné příčiny nezdaru rozhovorů o velké koalici (spory v bytové a daňové problematice, v otázce rozdělení vládních rezortů a Hlavního výboru Národní rady). Titulář dokázal vystihnout důvody neshod mezi SPÖ a ÖVP. Vznikly v důsledku neústupnosti socialistů ve snaze zužítkovat „historickou“ možnost danou volebním vítězstvím a z lidovecké mylné představy o nezbytnosti vytvoření velké koalice.³²

Závěr

Vnitropolitický vývoj v Rakousku vnímala oficiální místa lidově demokratického Československa se značným rozladěním. Uvedený postoj vyplýval ze silného postavení lidovců a sociálních demokratů i zanedbatelného postavení komunistů v tamějším politickém a stranickém systému. Od parlamentních voleb 1970 neočekávali českoslovenští političtí představitelé zásadní změny, a proto jim nevěnovali zvláštní pozornost. Z tohoto důvodu informovaly československé noviny o dění v Rakousku sporadicky a stručně. Neváhaly přitom, stejně jako v minulosti mnohokrát, interpretovat některá fakta vytržením z kontextu nebo je úplně překroutily. Usilovaly u veřejnosti o navození dojmu, že se jedná o pouhou formalitu bez zásadního vlivu na život rakouských občanů.

Československý pohled na rakouské parlamentní volby v roce 1970 se od dosavadní odborné literatury liší vyhrcočeně stranickou interpretací shodnou s názorem části rakouských komunistů. Tato skutečnost se zvlášť markantně projevila v absenci alespoň stručné zmínky o ústředním motivu voleb v podobě střetu dvou odlišných vizí budoucího směřování Rakouska. Zároveň

³⁰ AMZV, PZ Vídeň 1970, PZ č. 4, 18. 3. 1970, Komárek.

³¹ Např. ČESKOSLOVENSKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ: *Nová rakouská vláda jmenována. Kancléřem je Dr. Bruno Kreisky*. Rudé právo, č. 94, 22. 4. 1970, s. 8.

³² AMZV, PZ Vídeň 1970, PZ č. 8, 24. 4. 1970, Komárek. K povolebním rozhovorům z odborné literatury nejpodrobněji KRIECHBAUMER, R.: *Wende*, s. 25–36.

jak československá média, tak vyslanec ve Vídni Karel Komárek opomněli důležitou roli lídrů ve volebním klání, především pak Kreiského mediální kvality i schopnost lépe vést kontaktní kampaň než jeho soupeř Josef Klaus. Kromě toho vyslanec Komárek zdaleka nevyužil možností, jaké jako titulář měl k dispozici. Nepožádal o názor některé představitele sociální demokracie a lidovců, což ostatně činil v budoucnu. Nezachytil tak bezprostřední reakce aktérů tehdejších událostí, které se mohly lišit od stanovisek publikovaných v rakouských periodikách, z nichž vychází dosavadní bádání.

Z hlediska vývoje bilaterální relace neočekávali českoslovenští představitelé žádný zásadní zvrát.³³ Opak byl pravdou. Kreiského čilá aktivita v oblasti mezinárodních vztahů vedla kromě dalších podstatných událostí k prohloubení rakouské „východní“ politiky. V souladu s tehdejším celkovým uvolněním mezi Východem a Západem přispěla o několik let později k ukončení velmi komplikovaných náhradových jednání mezi Československem a Rakouskem i ke zlepšení vzájemného poměru mezi oběma státy.³⁴

RESUMÉ

RAKOUSKÉ PARLAMENTNÍ VOLBY A ČESKOSLOVENSKO 1970

Československý pohled na rakouské parlamentní volby v roce 1970 zásadním způsobem určovala ideologická šablona. Praha s rozladěním a nelibostí sledovala silnou pozici tamní sociální demokracie a křesťanskodemokratických lidovců. Přála si, aby větší vliv měli ve vnitřní rakouské politice zdejší komunisté. Veřejnost alpského státu nahlížela na KPÖ s krajní nedůvěrou jako na prodlouženou ruku Sovětského svazu. Československá oficiální místa neočekávala od březnových parlamentních voleb žádný zásadní zlom. Předpokládala nezdar KPÖ, a proto věnovala volbám minimální pozornost v médiích. Dobové československé noviny informovaly o dění v Rakousku sporadicky a stručně. Neváhaly přitom, stejně jako v minulosti mnohokrát, interpretovat některá fakta vytržením z kontextu nebo je překroutit úplně například tvrzením, že sociální demokracie vděčí za svůj úspěch převzetím témat, jejichž prosazení požadovala dlouhodobě KPÖ. Na rozdíl od médií se československý vyslanec ve Vídni Karel Komárek pokusil o věcnou analýzu

³³ Komentář vyslance Karla Komárka ke Kreiského vyjádření o rakouské zahraniční politice z 4. 3. 1970. Srov. AMZV, PZ Vídeň 1970, PZ č. 4, 18. 3. 1970, Komárek.

³⁴ Nejnověji o „východní“ politice Bruna Kreiského pojednala KISZTELIŇSKA-WĘGRZYŇSKA, Agnieszka: *Bruno Kreisky: polityka zagraniczna i dyplomacja wobec PRL (1959–1983)*. Łódź 2018.

povolební situace. Pražské ministerstvo zahraničí informovalo o příčinách vítězství sociální demokracie, nečekaném nezdaru koaličního jednání mezi SPÖ a ÖVP i o v rakouské historii premiérovém vzniku menšinové vlády.

Klíčová slova: historie, 20. století, Československo, Rakousko, parlamentní volby 1970, Karel Komárek, Bruno Kreisky

RESUMÉ

AUSTRIAN PARLIAMENTARY ELECTIONS AND CZECHOSLOVAKIA IN 1970

The Czechoslovak view of the Austrian parliamentary elections of 1970 was to a substantial extent determined by an ideological template. Prague observed with discontent the strong position of Austrian social democracy and the Christian-Democratic People's Party (KPÖ). It had high hopes that the local Communist party would have a greater influence on Austria's internal politics. The Austrian public perceived KPÖ with strong distrust as an extended body of the Soviet Union. Czechoslovak officials did not expect the March parliamentary elections to bring any substantial shift. It was assumed that KPÖ would fail, and the elections therefore received little attention from the media. Contemporary Czechoslovak newspapers informed about the events from Austria only sporadically and briefly. As with many other occasions in history, they did not hesitate to interpret some facts without the necessary context or distort them entirely by claiming, for example, that social democracy owed its success to taking up topics that had long been put forward by KPÖ. Unlike the media, the Czechoslovak ambassador in Vienna Karel Komárek attempted to elaborate a matter-of-fact analysis of the post-election situation. He informed the Prague Ministry of Foreign Affairs about the causes of the victory of the Social-Democratic party, the unexpected failure of coalition negotiations involving SPÖ and ÖVP, and the establishment of the first minority government in the history of Austria.

Key words: History, Twentieth century, Czechoslovakia, Austria, Parliamentary elections 1970, Karel Komárek, Bruno Kreisky

PhDr. Miroslav Šepták, Ph.D.
 Ústav česko-německých areálových studií a germanistiky
 Filozofická fakulta
 Jihočeská univerzita
 Branišovská 31a
 370 05 České Budějovice
 e-mail: mseptak@ff.jcu.cz

Oddělení fondů nestátní provenience a osobních sbírek
 Národní archiv
 Archivní 4/2257
 149 00 Praha 4 – Chodovec
 e-mail: miroslav.septak@nacr.cz